

מערכות המועדים

**האידיאל והמציאות המעשית • מלכות ה' בעולם
• ג' שלבים בהמלכת ה' - שלושת הרגלים •
המערכת השנייה של ירח האיתנים**

שתי מערכות של חגים מלוות את ישראל במעגל השנה. האחת היא מערכת שלושת הרגלים, המתחילה בחג הפסח ומסתיימת בחג הסוכות; והשנייה היא מערכת הימים הנוראים שבחודש תשרי, הכוללת את ראש השנה ואת יום הכיפורים. השאלה, האם חג הסוכות משלים את המערכת הראשונה בלבד, או שהוא ממלא תפקיד גם במערכת השנייה.

האידיאל והמציאות המעשית

כל רעיון וכל אידיאל נולד בצורה מופשטת, וכשהוא יורד לעולם המעשה הוא נופל מגדולתו ומרום זוהרו, אך יש בירידה זו צורך עלייה, שכן מגמתו להעלות את המציאות אל האידיאל.

ההוויות מתגלות בתור ירידה מאלוקיות לעולמיות, שהיא כמו השפלה ומיתה נוראה וכו' אמנם ירידה זו, הלא יסוד העליה העליונה גנוז בה (הרא"ה קוק, אורות התשובה יא, ד).

הרעיון הסוציאליסטי, למשל, יש בו אידיאל נשגב של תיקון המציאות,

אך איזו ירידה היתה לו בהתהוותו בעולם המעשה! הקימו חברות המושתתות על אידיאל זה, אבל כמעט ולא נשאר זכר לרעיון. וכך אירע גם לרעיון הציוני שהחל בתקופת הרמב"ן וריה"ל, והחל להתממש בדורות האחרונים. ככל שהשתקע הרעיון בעולם המעשה, הוא הלך ונתרחק ממקוריותו, וכדברי בעל חובות הלבבות "וכל אשר נוסף העולם ישוב, נוסף שכלם חורבן" (שער הפרשות, פ"ב).

אך בסופו של דבר המציאות תעלה למרום האידיאל, כשהיא טומנת בחובה רווח גדול, כשהמציאות עצמה הפכה להיות אידיאלית.

בזה הדרך מתממש גם גורלו של האדם. התינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה, אך כשהוא יוצא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכיח ממנו הכל (נדה ל, ע"ב). במעי אמו הוא קשור לאידיאל הרוחני של התורה, אך בצאתו לאויר העולם ובהיפגשו עם המציאות, אירעה לו נפילה נוראה והכל נשכח ממנו. מעתה חובה עליו להגשים את שלמד במציאות החומרית (וראה בחומש הגר"א מהדורת הטורי פרשת בחוקותי).

בדרך זו פירש הראי"ה קוק את הרעיון שבסדר התקיעות. התקיעה היא המחשבה המופשטת, האידיאל, והוא יורד אל המציאות ומתפרט. ראשית מתפרט למידות, שהן אמנם פרטיות ביחס למחשבה המקורית, אך עדיין כלליות ביחס למעשים המתפרטים מהם, ואלו הם השברים. ואלו מתפרטים אחר כך למעשים, הנובעים מן המידות, וזוהי התרועה המתפרטת מן השברים. ולאחר שהמחשבה מתגשמת במעשים, חוזרים הם אל גובהה של המחשבה המקורית, וזוהי התקיעה שלאחריה - אלא שהפעם העושר הוא גדול יותר, שאין לנו עניין רק עם אידיאל מופשט, אלא עם מציאות אידיאלית, ועל כן אנו מסיימים בתקיעה גדולה (הראי"ה קוק, סידור עולת ראייה, עמ' שכו).

מלכות ה' בעולם

ובדרך זו משתלשל גם רעיון מלכות ה' בעולם. מלכות ה' - אין עוד מלבדו, אך עם זאת אין מלך בלא עם (עיין מדרש זוטא, שיר השירים ג, יא). ובאמת זוהי ירידה, שהקב"ה נזקק כביכול לעם, כדי שיוכרז כמלך; אך בסופו של

תהליך, כשיקבלו כולם עול מלכותו, תהיה למלכות זו עלייה שלא היתה לפני כן בהיותה במופשט בלבד.

שלשת השלבים הללו מבוטאים יפה בפיוט "אדון עולם". "אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא", מתאר את השלב הראשון של המלכות, שאיננה תלויה בדבר אחר. "לעת נעשה בחפצו כל, אזי מלך שמו נקרא", מבטא את השלב השני, כאשר ישנו עם והוא מקבל מלכותו, וה' נקרא מלך בפיו. "ואחרי ככלות הכל לבדו ימלוך נורא", זהו השלב השלישי שמתאר את המציאות אחר שהיא תשיג את תכליתה.

הביטוי "ככלות הכל", אינו בהוראה של כליה*, אלא של "כלות הנפש", כמו "נכספה וגם כלתה נפשי": אחרי שהויה כולה תגיע למצב שבו תכלה נפשה להיות קשורה באלוקיה, אז תגיע המציאות אל תכליתה; והוא ימלוך נורא לבדו, כשיוכר שאין עוד מלבדו.

ג' שלבים בהמלכת ה' – שלושת הרגלים

שלשה שלבים ישנם בהמלכת ה': (א) קבלת עול המלכות והנכונות להיות עבד המלך. (ב) העבדות המעשית בעולם המעשה, ולכן קדמה פרשת "שמע" לפרשת "והיה אם שמוע", שקודם יקבל עליו עול מלכות שמים, ואחר כך עול מצוות (ברכות יג, ע"א). (ג) קבלת השכר. ושלשת שלבים אלו מבוטאים במערכת של שלושת הרגלים.

בחג הפסח, חג האביב, מתרחש השלב הראשון, היציאה לדרך, השחרור מעבדות חיצונית לקבלת עול מלכות שמים. עדיין אין עבודה, "אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה" (עיין שמות רבה כא, ז; ילקוט שמעוני, על התורה, בשלח, רמז רלד), הם יצאו "ערום ועריה" (יחזקאל טז, ז), ללא מצוות (עיין שמות רבה א, לה; ילקוט שמעוני על התורה, בא, רמז קצה), אך קיבלו עליהם עול מלכות שמים. שיאה של היציאה אירע על שפת הים, כשאמרו "ה' ימלוך לעולם ועד" (שמות טו, יח). והוא מהדהד בנוסח התפילה "שירה חדשה שבחו גאולים וכו' יחד כולם המליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד".

* אין לפרש שהשלב השלישי מבטא חורבן, הכל כלה, והכל חוזר לשלב הראשון. שכן אם זה פירושו, לשם מה היה צורך בכל התהליך המסובך, כשחוזרים לנקודת ההתחלה.

השלב השני התרחש בחג השבועות, בחג הקציר. בנוסף לעבודות, לקבלת עול מלכות שמים, הם קיבלו על עצמם עול תורה ומצוות, והדרכה כיצד עובדים את המלך. שלב זה הוא המשך ישיר לשלב הקודם.

"כך אמר הקב"ה כשאמר לו מפני מה אתה מצויני על ישראל מכל אומות שבעולם, אמר לו מפני מה שהמליכוני תחילה על הים, ואמרו 'ה' ימלוך לעולם ועד" (מדרש תנחומא ישן, כי תשא, ד).

השלב השלישי הוא זמן קבלת השכר, חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך", אז נאספים תחת כנפי השכינה, ענני הכבוד, בצילא דמהמנותא.

המערכת השנייה של ירח האיתנים

ראש השנה הוא יום המלכות. וכבר התבאר במאמר "מלכויות, זכרונות ושופרות", שאחד הטעמים החשובים לתקיעה בשופר בראש השנה היא המלכת ה', ויסוד הדברים נעוץ בכך שהשופר מזכיר את ה"ויפח באפיו נשמת חיים".

יום הכיפורים הוא, לכאורה, המשכו של יום הדין, אך למעשה סוף עניינו של יום הכיפורים אינו בזה שהוא יום סליחה ומחילה, אלא יום מתן תורה: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שיר השירים ג, יא), יום חתונתו הוא יום מתן תורה (תענית כו, ע"ב) ופירש רש"י (שם): "יום הכיפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות".

ראש השנה ויום הכיפורים הם אפוא מועדים המקבילים לשני הרגלים, לפסח ושבועות. פסח וראש השנה הם מועדים המבטאים את יום ההמלכה, ואילו יום הכיפורים ושבועות הם ימי קבלת התורה. ברם פסח ושבועות מקורם באתערותא דלעילא, ואילו ראש השנה ויום הכיפורים – מקורם באתערותא דלתתא.

בפסח היו ערומים מכל מצוה, וגם כשקיבלו עליהם מלכותו לא אמרו "ה' מלך", אלא "ה' ימלוך" בלשון עתיד. ואמרו חז"ל, שאילו היו אומרים 'ה' מלך, לא היתה כל אומה ולשון שולטת בהם (מכילתא, פרשת השירה, פרשה י),

ובאמת לא אמרו ה' מלך, שעדיין לא היו ראויים לכך. וכן בשבועות כפה עליהם הר כגיגית, ולא מרצון קבלוה.

ברם שונים הדברים בראש השנה וביום הכיפורים, בהם הכל מתעורר מלמטה: "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה טז, ע"א). וכשואלים המלאכים את רבונו של עולם, מתי יום הדין, כביכול אינו יודע להשיב, ואומר להם: אני ואתם נרד לבית דין של מטה ונראה, האם קדשו ישראל את החדש (דברים רבה ב, יד). וכן ביום הכיפורים נאמר למשה "פסול לך שני לוחות אבנים" (שמות לד, א), וישראל התענו - הפעם נעשה הכול מצדם.

ומכאן להבנה מחודשת במשמעות חג הסוכות. אמנם סוכות הוא חג האסיף, קבלת השכר והסתופפות תחת ענני הכבוד, אך יש משמעות מיוחדת לענני הכבוד המשמשים אחר ראש השנה ויום הכיפורים.

הגר"א עומד על סוד זה, בפירושו לשיר השירים. לדעתו ביום הכיפורים ירד משה לאחר שנתבשר בסליחה, ולמחרת בי"א בתשרי ציווה את ישראל על הקמת המשכן, "ויקהל משה וכו'" (שמות לה, א), העם התגייס מיד והחלו להביא תרומתם "בבקר בבקר" (שמות לו, ג), היינו בי"ב ובי"ג בתשרי, בי"ד בו נטלו כל חכמי לב את התרומות, ובט"ו החלה בניית המשכן, וחזרו ענני הכבוד בו ביום (גר"א, פירושו לשיר השירים א, ד. הגר"א מוסיף שהפסוק "משכני אחריו" הוא כנגד שמיני עצרת).

הרי שענני הכבוד שבסוכות לאחר הכפרה שונים הם מהעננים שהיו לפני כן. אז היו העננים בחסד הבורא, ואילו עתה באתערותא דלתתא, מנדבת לבם של ישראל. ומיד הובטחה לישראל הסליחה לעולם, "ונפלינו אני ועמך מכל העם" וכו' (שמות לג, טז).

הדבקות שלאחר הפירוד גדולה יותר, זוהי מלכות ה' הבאה אחר הניתוק שהיה בחטא העגל. הכפרה שאחר החטא, ובזה הוא השמחה ביתר שאת, כאשר שב מארץ שביו לבית המלך, ועל ידי זה זוכים לחג הסוכות זמן שמחתנו (ר' צדוק הכהן מלובלין, ספר "רסיסי לילה", אות נד).

מלכות ותורה הבאים לאחר חטא העגל, מאתערותא דלתתא, גדולים יותר

מאלו שבאו בפסח ושבועות מאתערותא דלעילא. ואמנם חג הסוכות הוא המאסף לכל המועדות, לפסח ושבועות, אך הוא נקבע בירח האיתנים, דווקא לאחר ראש השנה ויום הכיפורים. [ועיין עוד בספר מועדי ה' בהוצאת הישיבה על חגי תשרי].

דורשי רשומות אמרו, שהמעבר מהנהגת עשרת המאמרות של בריאת העולם, להנהגת עשרת הדברות שבשבועות, הוא דרך עשר המכות שבפסח. והמעבר מראש השנה ליום הכיפורים הוא דרך עשרת ימי תשובה.